Цю історію повідав мені знайомий навігатор з трансгалактичного лайнера "Зея", котра нещодавно повернулася з тау Кита.

— На одній з тамтешніх планет, її самоназва Ороно, — розповідав приятель, — ми ставили навігаційні маяки. Центральний маяк мали спорудити в південній півкулі планети, в районі найбільшої в тих краях ріки, що тече із заходу на південь. Місцевий люд називає її Блакитною — вода в ній, якщо дивитися згори, наприклад, з кручі, і справді голубувато-блакитного відтінку. В тих краях багато м’якої, ніжної на дотик глини — звідси й відповідний колір у води, а з ним і назва ріки. Так ось у тих краях планети Ороно я й почув історію про любов, що стала таким собі яблуком розбрату серед аборигенів.

Неподалік того місця — на лівобережжі Блакитної ріки, — де ми з бригадою спеціалістів спустилися на планетоході, було стійбище одного з тамтешніх племен, самоназва яких каре-омаре-ну. В перекладі це означає щось на зразок — люди блакитної води чи ріки. Коли ми вийшли з планетохода, до нас наблизився гурт старезних, кощавих дідів — як виявилось, то все були місцеві вожді, старійшини, жерці. В сивому волоссі кожного стирчали павині пера, в ніздрях та мочках вух — кабанячі ікла, або річкові черепашки. А все вбрання поважних дідів з чималими патерицями в руках складалося з пов’язок на стегнах не першої свіжості та зачовганих, вже майже витертих леопардових шкур, що теліпалися в кожного за спиною. Їхній головний вождь, спираючись на патерицю, раптом опустився на коліна, звів догори довгі висохлі руки й тремтячим голосом вигукнув:

— О Сини Богів, котрі прилетіли до нас із захмарних світів! Ми на вас давно чекаємо, рятівники і захисники наші! Ви всемогутні, бо вмієте літати швидше за птахів і живите високо-високо в небі. Допоможіть нам розбити проклятих зарічанців!

Кібер-лінгвісту, що перекладав, я сказав:

— Запитай, хто такі зарічанці?

— Всі, хто живе по той бік ріки, — відповів вождь, показуючи на правий берег Блакитної. — Там і здіймаються в небо дими їхніх численних багать.

Я попросив старого встати і, намагаючись говорити лагідно, як до хворого чи до вередливої дитини, котра раптом забагла цяцьки, запитав через кібер-лінгвіста:

— Чому це ми, Сини Неба, мусимо розбивати зарічанців, котрі, очевидно, такі ж люди, як і ви?

— Такі та не такі! — врізнобій зашуміли вожді. — Вони святотатці! Вони порушили священні закони предків і мусять бути покарані, або й знищені, якщо не схаменуться!

Головний вождь звівся на тремтячі ноги, підтвердив: так, зарічанці — найбільші святотатці! Ось чому ви, Сини Неба, мусите їх покарати вогнем небесним!

— Сини Неба, — підробляючись під аборигенів, почав я, — нікого не вбивають. Сини Неба закликають всіх людей голубої води жити в мирі, злагоді й любові.

— Я ненавижду любов! — раптом вигукнув вождь знавісніло і, стиснувши жовті, сухі кулачки, люто затряс ними й одночасно плювався. — Тьху, тьху, тьху! Не згадуй більше цього поганого слова! Бо любов — від нечистого. Тому й біда од неї. Вам, Синам Неба, не збагнути, яке лихо може принести людям любов — витвір злих духів та різної погані. Слухай, вождь Синів Неба, що я тобі розповім, і ти зрозумієш мене і разом зі мною і проклянеш витвір злих духів — любов. Ні наші предки, діди й батьки, ні ми самі ніколи не знали того лиха, що спіткало нині нас. Наше плем’я завжди жило дружно і ніколи не ворогувало між

собою. Ми були єдині. Бо тоді всі жінки племені каре-омаре-ну були спільними жінками всіх чоловіків нашого племені, а діти тих жінок були нашими спільними дітьми. Ми, всі, були братами — такий закон предків. І не було ображених і заздрісних, бо кожний чоловік з якою жінкою хотів, з такою і йшов до Священного Куреня Продовження Роду. Так було споконвіку — за пращурів наших, за прадідів, за дідів, за батьків наших. Так і має бути вічно, бо закони предків непорушні й священні. На цьому стояв і стоїть світ білий. І від цього наше плем’я було сильне і дуже єдністю своєю. І всі ми споконвіку жили на цьому березі Блакитної ріки. І ось злі духи, щоб звести з світу білого наш могутній рід, підкинули нам незнану досі любов, яку не можуть подолати усі наші жерці разом узяті, уся наша мудрість. Першим на хворобу, що називається любов’ю, занеміг Прудконогий Олень. Це трапилося тоді, як леопард загриз мого батька і я, дякуючи тому леопарду, нарешті став вождем і батьком усім каре-омаре-ну. Прудконогий Олень був кращим воїном нашого племені і кращим мисливцем. Рівного йому стрільця з лука не було, він міг стрілою поцілити птахові в око — на льоту. А списом з одного кидка на смерть вражав найжахливішого звіра. Його боялися навіть леопарди, котрі живуть на рівнинах по той бік ріки. Прудконогий Олень був везучим, удачливим і завжди повертався із здобиччю. Він першим і підхопив ту хворобу, яку наслали на нас злі духи й почав упадати за Ясноокою Ласочкою. Залицятися чоловікові до жінки чи до дівчини не забороняється — племені потрібні діти. І чим частіше чоловіки водять жінок до Священного Куреня Продовження Роду, тим численнішим стає наше плем’я. Дивлячись, як Прудконогий Олень підсовує Ясноокій Ласочці найсмачніші шматочки м’яса, я думав: це добре. Наше плем’я збагатиться ще однією дитиною. Але Прудконогий Олень чомусь не поспішав вести Яснооку Ласочку до Священного Куреня Продовження Роду, він ходив з нею до річки і там вони до темряви сиділи на камені. Коли ж хто з чоловіків підходив до них, Прудконогий Олень хапався за ніж. Ми відчули: це добром не скінчиться. Всі ми багнемо жінок, але те, що задумав Прудконогий Олень — жах. Він сказав: ось Ясноока Ласочка. Віднині вона буде тільки моєю. І ніхто з чоловіків хай не сміє і пальцем до неї доторкнутися, бо вона тільки моя. А хто з чоловіків буде упадати за Ясноокою Ласочкою, він, мовляв, того уб’є… Ось тоді молоді мисливці

прийшли до мене й поскаржились, що Прудконогий Олень сам водить Яснооку Ласочку куди захоче, а їм того робити не велить і відразу ж хапається за ніж.

Тоді я погукав Прудконогого Оленя і так йому сказав:

— Хіба ти забув священні й нерушні закони наших предків, за якими наші жінки є спільними жінками всіх чоловіків племені? І кожний з них може повести до Священного Куреня Продовження Роду будь-яку жінку чи дівчину. І Яснооку Ласочку також.

— Це поганий закон, — посмів крикнути мені — Батькові усіх людей каре-омаре-ну — Прудконогий Олень. — Я таким законам не хочу підкорятися. Ясноока Ласочка тільки моя і я нікому її не віддам!

Тоді його совістила Рада Старійшин. Ще й пригрозила, що його буде покарано, а Ясноока Ласочка стане для всіх чоловіків спільною… І що вийшло? Прудконогий Олень схопив Яснооку Ласочку за руку і вони побігли до річки. Вони так прудко бігли, що ніхто й отямитись не встиг, як вони опинилися біля води. Доки наші воїни добігли до берега, втікачі перепливли ріку й сховалися у заростях. На тім боці ріки ніхто не кочував: стійбищ не ставив і багать не палив, бо там повно хижих звірів. Але Прудконогий Олень і Ясноока Ласочка, вражені любов’ю, насланою на них злими духами, зосталися там жити. Навіть хижих звірів не злякалися. Навіть самих леопардів. І ось та хвороба, що називається любов’ю, почала нападати й на інших молодих людей нашого племені. Кращі воїни і мисливці вибирали собі дівчат і втікали з ними на той берег до Прудконогого Оленя та Ясноокої Ласочки. Спершу на тому боці зарічанців було менше, аніж нас, потім стало стільки ж, як і нас, а зараз відступників навіть більше. Так розпалося наше плем’я. На той бік ідуть всі молоді, а старі залишаються тут, плем’я хиріє. Тоді ми вирушили проти зарічанців війною, але не змогли їх подолати. Бо ми старі і нас мало, а вони молоді, і їх багато. Вони просто прогнали нас із свого берега. Ще й пригрозили нам’яти нам боки, якщо ми ще хоч раз посміємо сунутись до них. Вони вперто не хочуть покорятися нам і

законам нашим. Виходить, не ми, старі та мудрі, мусимо їм наказувати, а вони, молоді й зелені, нам. О боги, такого не було, відколи стоїть світ білий… Ви — Сини Богів і Неба, ви прилетіли до нас із захмареної височіні, тож побийте відступників на тому боці ріки. Жінки нашого племені були й будуть спільними для всіх чоловіків. А то ж що виходить? Сьогодні вони захочуть окремих жінок, завтра окремих дітей, потім окремих куренів — плем’я втратить єдність, ослабне і захиріє. Або нас здолають вороги, або розтерзають хижі звірі.

Вожді та старійшини загаласували всі разом:

— Відбери у них любов, Син Неба! Відбери у них любов…

— Життя у людини ще можна відібрати, хоч це і найбільше у світі зло, — одказую. — Але тільки не любов. Це нікому не під силу.

Мудрі діди вражено на мене дивились.

— Що чують мої вуха? — пробурмотів головний вождь, він зсутулився, зігнувся і ще дужче постарів. — Якщо вже й Сини Неба не можуть впоратись із хворобою злих духів, насланою на наших синів, ми пропали. Бо нас мало по цей бік ріки і ми вже старі. Ми дуже-дуже старі, а молодість і сила у них, у відступників. Нам все важче й важче вполювати косулю чи кабана. Не кажучи вже за оленя. Навіть куріпку вполювати чи дрофу нам уже не під силу. Тримаємося лише на рибі… О боги, що нас чекає завтра, коли ми ще дужче постаріємо? Хто порадує нас смачним шматком м’яса, захистить нас від холоду й хижого звіра? Ми гинемо. Ми вже загинули, бо ми старі, хоч і мудрі. Хвороба під назвою любов спершу забрала в нас наших синів і дочок, роз’єднала плем’я, а тепер губить і нас самих… І нам нічого не залишається, як день і ніч проклинати любов та благати богів про порятунок і захист…

Установку навігаційного маяка на лівобережжі Блакитної ми завершили на другий день. Аби не привертати увагу аборигенів, маяк

закамуфлювали під гранітну брилу — чого-чого, а виступів граніту в тих місцях було чимало. Маяк, посилаючи відповідні хвилі космічним кораблям, працюватиме в автономному режимі, профілактичний огляд — раз на десять років. А зовні це просто кам’яна брила, що здіймається серед десятків інших подібних брил. (Та, власне, там починалися вже петрофітні степи, себто степи, розташовані на камінні). Аборигени можуть лазити по брилі-маяку, чи й відколупувати шматочки каменя (якщо в кого з них виникне така потреба), але що там всередині, того ніхто з них не знатиме і навіть не здогадуватиметься.

Вже вечоріло, як впоралися з роботою. Залишилося відпрацювати різні системи замаскованого маяка і запустити генератори. Але це — квапитись було нікуди — відіклали на ранок. На ночівлю можна було повернутися планетоходом на "Зею", котра робила оберт за обертом на далекій орбіті навколо планети і здавалася звідси великим сріблястим птахом, але бажаючих ночувати в тісній каюті корабля не знайшлося. Та, зрештою, ті каюти нам добряче набридли за роки польоту сюди, не веселитимуть вони і протягом тих років, коли доведеться повертатися на Землю. Тож зупиняючись на планетах, де "Зея" ставила навігаційні маяки, ми ніколи не прогавлювали нагоди зайву годину побути під вільним небом бодай і чужої планети.

Від річки наносили хмизу, розпалили багаття і коли, пожираючи паліччя, затріщав вогонь, розганяючи пітьму ночі, ми були майже щасливі. А як в жарі багаття напекли ще й картоплі (її вирощували разом з овочами в оранжереях "Зеї"), то й взагалі опинилися на вершині розкошів. Ліворуч, внизу під кручею, час од часу зітхала ріка, на її плесах — чути було — сплескувала риба, в прибережних заростях скрикували якісь птахи, а праворуч від невидимого обрію — степи й степи, теж повні шурхоту й таємничих звуків. Запаморочливо пахтів чебрець, у пітьмі ночі там і тут білим сріблом переливалася ковила, доносились пахощі фіалок, шавлії і ще якихось незнайомих нам рослин… Впоравшись із картоплею, сиділи і лінькувато перемовлялися про се і те. То задумувались, вкотре вслухаючись в шурхоти ночі, вбираючи в себе ту дивну ніч кожною клітиною тіла й душі.

Іноді ми позирали на принишкле в пітьмі стійбище боригенів, що було неподалік нас. Там уже давно догоріли багаття, лише де-де дотлівав жар, наче десятки очей німо до нас волали. А по той бік ріки горіли вдалині багаття тих, хто перейшов туди жити в ім’я любові. Там була молодь, а з нею сила і майбутнє. Звідти навіть опівночі долітали пісні. По цей же бік у стійбищі, де зосталися переважно старі — гнітюча тиша. Наче вимерло все — ні звуку, ні гомону, ні бодай тіні. Це ж треба — любов розбила плем’я на два ворожі табори. На однім боці майбутнє, на другім — минуле, гонор і ніякої перспективи. Дивна старість, думав я. Не має майбутнього, а чіпляється за віджиле, щоб тільки по її було і край. Як ми, мовляв, прожили, так хай живуть і молоді. А вже як упреться старість на своєму — то сліпа стає і глуха в своїй нетерпимості, нерозумінні, що діти завжди хочуть жити по-своєму, а не так, як їм велять вожді. І по-людськи було шкода старих, адже то чиїсь батьки, діди. Життя молодій зміні вони дали, а ось право жити по-своєму намагаються у них відібрати. Гай-гай, навіть мудрі, буває, втрачають мудрість і стають гальмом…

Так я міркував і час од часу підкладав у багаття паліччя, ворушив жар і в небо тоді роями струменіли золотисті рої іскорок. Товариші мої, розімлілі од волі та пахощів степу, притихли — чи мріяли, чи дрімали, задивляючись у зоряне небо, вслухаючись у звуки світу, що нас оточував… Мабуть, і я невдовзі задрімав. І приснилось мені, що якесь бридке чудовисько притулило до моєї спини свої холодні лапи. Я здригнувся й прокинувся. Багаття вже давно згасло, вкрившись сірим попелом, в якому лише де-де тліли іскринки. З боку ріки тягло відчутною прохолодою, небо було ще чорнішим, а зорі на ньому ще яскравішими. Аби прогнати дрижаки, я пострибав трохи, поляскав руками і накинув на плечі куртку. Коли присів, то зненацька побачив низом — там було світліше — темні постаті, що піднімалися кручею від ріки. Їх було десять. І кожна щось несла на плечі. Захопивши на всяк випадок бластер, пригинаючись, я побіг до ріки. На березі стояли човни, яких вдень там не було. Виходить, невідомі прибули з того берега? Із стійбища Прудконогого Оленя? Невже його воїни забагли напасти на стійбище старих і одним махом розквитатися з ними? Спершу я хотів

було розбудити товаришів, але передумав — на випадок чого і сам упораюсь. Та доки я з усіма обережностями дістався до стійбища, невідомі вже повертались назад. Вантажів за їхніми спинами не було. Нечутними тінями прошмигнули вони до берега, спустилися з кручі і невдовзі я побачив човни вже посеред ріки — вони прямували на той берег.

У стійбищі, як і раніше, зберігалася первісна тиша. Міркуючи, що б міг означати той візит, чому це люди Прудконогого Оленя відвідали вночі стійбище старих, я повернувся до багаття. Невдовзі в степу почало дніти. А ще по якомусь часі у стійбищі почулися здивовані вигуки. Я вже почав здогадуватися, в чому річ. Та ось з’явилися діди. Головний вождь, здіймаючи руки до неба, вигукнув:

— Ми врятовані. Боги стали на наш захист.

Коли я запитав, що трапилось, головний вождь сказав:

— Цієї ночі в наше стійбище приходили посланці богів і принесли нам багато смачного м’яса косуль та оленів і поклали його біля кожного куреня. Голодна смерть нам більше не загрожує. Вони взяли нас і нашу старість під свій захист.

Він ще щось вигукував, а я подумав, що той, хто бере старість під захист, і справді рівний богові — тут вождь не помиляється. А ще я думав про Велику Книгу Людства планети Земля і про віщі слова святого апостола Павла, навічно збережені в ній:

"Якщо маю дар пророцтва і знаю всі таємниці, і маю всякі пізнання і всю віру так, що можу і гори переставляти, а не маю любові, то я ніщо". Це наші мудрі предки знали ще тисячі років тому. Це й допомогло їм стати людьми, адже Людина починається тільки з Любові.